

ELITS, ¿QUINES ELITS?

Germà Bel

(Publicat a *La Vanguardia*, 11 de Març de 2014)

Per què fracassen els països (*Why Nations Fail*, Daron Acemoglu i James Robinson, 2012) ha tingut gran impacte en el pensament econòmic i social. La seva idea força és que els països fracassen quan es construeixen sobre institucions extractives, que concentren el poder en mans d'una elit estreta que exerceix el poder subjecta a poques restriccions, i extreuen així recursos de la resta de la societat. Les elits extractives serien les responsables del fracàs econòmic dels països.

Un dels contrastos que ofereixen Acemoglu i Robinson és el de les respostes a Anglaterra i Espanya al descobriment d'Amèrica. A Anglaterra, el parlament va impedir que Isabel I i els principals cortesans monopolitzessin el comerç Atlàntic, i va emergir una nova classe de comerciants rics menys lligats a la Corona. En canvi, els monarques d'Espanya van monopolitzar el comerç, i els recursos americans els permetien ser més insensibles a les demandes de les corts castellanques. El monopoli del comerç i les seves conseqüències en termes de poder estarien a la base de la decadència econòmica castellana al segle XVII, i obstaculitzarien les transformacions econòmiques en el futur. És lectura obligada per als que confonen centralització i monopoli amb modernitat, i sostenen encara que la proposta borbònica va ser modernitzadora, enfront del model anglès o holandès de parlaments forts i límits al poder reial.

El concepte d'elits extractives per explicar la incapacitat de reformar l'economia espanyola es va posar de llarg amb *Qué hacer con España* (César Molinas, 2013). Més enllà de l'excel·lent reflexió de Molinas, un dels seus efectes ha estat la generalització de la idea de les elits (siguin el que siguin) com a responsables de tots els problemes socials: una mena d'aspirina per a tot malestar econòmic o institucional. Sempre hi ha una elit sobre la qual descarregar la responsabilitat de les disfuncions, i la culpa aliena no cura la malaltia però alleuja el malestar.

Però per què les elits econòmiques a Espanya tenen escàs relleu i poden exercir el seu poder de forma tan duradora? És una qüestió no menor en un sistema democràtic, i no em sembla satisfactòria la visió que els ciutadans estan alienats ni poden fer res al respecte. Em sembla molt més realista la idea que les elits conserven la seva capacitat de direcció de les polítiques només si aconseguen generar prou suport entre les classes mitjanes, mitjançant un grau suficient de repartiment de les rendes que extreuen. Si això fos així, podríem entendre millor per què el poder dirigent de les elits econòmiques basades a Madrid gaudeix de més vigor que el de les elits catalanes. Aquestes semblen haver estat efectives en preservar els seus interessos propis, però han estat menys diligents en el repartiment de rendes amb les classes mitjanes locals. Per cert, és molt suggerent en aquest sentit un revisionat de l'excel·lent retrat d'elits extractives que ens va oferir García Berlanga a *La escopeta nacional* (1978). Afegiu AVE i telèfon mòbil, salveu unes quantes distàncies més, i veureu que bé resisteixen el temps les grans obres. A més us divertireu més que amb les aspirines.